

RUNE PÄR OLOFSSON

BLOMSTER KUNGEN

RUNE PÄR OLOFSSON

BLOMSTER KUNGEN

Rune Pär Olofsson

BLOMSTERKUNGEN

SAGA EGMONT

Blomsterkungen

Copyright © 1979, 2017 Rune Pär Olofsson og Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711816899

1. E-boksutgåva, 2017

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är et förlag i Lindhardt og Ringhof, ett företag inom Egmont-koncernen

I

I sin ungarlsvåning vid Klostergatan beskådar Torbern Bergman en sista gång anstalterna för aftonens collation. Punschbålen av ostindiskt porslin står redo och välfylld; silversleven ligger därbredvid. Höga fotglas i tillräckligt antal. På ett fat vid bordets andra ände har hushållerskan satt in söta kakor samt något bakverk han inte känner igen. En flaska pyrmontervatten med låga glas omkring står på ett litet bord i fönstersmygen. En korg med valnötter på fönsterbrädet.

Tända vaxljus i höga stakar på bordet och i tvenne lampetter ovanför soffan kappas med brasan i kakelugnen. På ugnsfrisen vilar ett antal långpipor i sitt ställ och därintill en tobaksrulle; fint spämtade stickor ligger redo att bekvämt kunna tändas på brasan, till tjänst åt den röklystne.

Vad felas? Citronerna! Raskt går han till köket; jo, minsann, där står de, färdigskurna och förgätna. Han tar skålen med sig in i sitt finrum och hänger så de tillskurna citronskivorna längs bålens rand. En halva lägger han in i citronpressaren; den som vill skall kunna få några droppar i sin punsch.

Han kastar en hastig blick på det förgyllda bordsuret på sekretären; än är hon inte stort mer än tre kvart på sju.

Han har tid att ögna igenom det nykomna numret av Hamburgischer Correspondent, som han ännu inte hunnit ta del av. Gott att det eländiga pommerska kriget äntligen är över! Det var si och så med den utrikiska postgången så länge kriget varade.

Adjunkten i matematik vid Uppsala universitet Torbern Bergman är tjugoåtta år, men kindernas djupa raviner får honom att se äldre ut. Det markerade ansiktet har en bestämd men vacker mun, kluven haka, stora ögon med fast blick under täta ögonbryn. Ovanför den höga pannan har han svart peruk – icke så vanligt.

Han sänker tidningen, stryker med handen utefter sin långa näsa och ser åter på klockan. Nej, det blir inget bevänt med hans läsande! Hans tankar vandrar för ofta till dem som strax skall komma.

Hans lilla fest är avsedd för Peter Jonas Bergius. Det är första gången Bergius hedrar Uppsala, sen han blev professor i Stockholm. Bergius är fem år äldre än Bergman. De är västgötar bägge. Som landsmän har de förvisso kommit i nära kontakt med varann, men det som förenar dem i en angenäm vänskap är deras kärlek till naturvetenskaperna. Bägge startade de i botaniken och bägge var de väl något av den ryktbare Linnæi favoritlärjungar, var och en vid sin tid. Men medan Bergius gick vidare i botaniken och medicinen och nu bekläder den nya professuren i Stockholm – i samma ämnen som Linnæus här i Uppsala – slog sig Bergman på fysiken och matematiken. Fast ännu lyser hans ljus också bland biologerna: en fjäril bär hans namn. Givet av Linnæus ”såsom erkänsla för den unge Bergmans entomologiska nitälskan”. Ack, ja – då var han tjugoett år; det känns redan som förfärligt länge sedan. Särskilt nu, när Linnæus ...

Klockan slår sju och han far upp ur sina tankar. Och innan klangen förtunnats ringer ännu en klocka. Hans gäster kommer på slaget.

Han springer själv till dörren – hushållerskan har han gett orlov, så att de skall kunna tala ostört. Bergius in först. Ett runt ansikte med vänliga drag och grop i hakan; bestämt har PJ lagt ut sen han blev professor! Så ännu två medlemmar av den västgötska nationen: Johan Peter Falck, amanuens hos Linnæus, några år äldre än Torbern, och Johan Peters yngre bror Anders, lovande matematiker och astronom. Smala som vinthundar. Slutligen välkomnar värden Johan Christian Fabricius, en blott artonårig dansk, som hela det snart förflutna läsåret varit lärjunge åt Linnæus. Torbern Bergman har hört så mycket gott om den unge danskens kunskaper att han bett den äldre Falcken ta honom med sig. Dansken kan ju behöva en smula annat sällskap än Gubbens!

Torbern Bergman öser upp den gyllne punschen i gästernas glas; så dricker de varandra till. Bergius tackar ja till en pipa och medan han tänder den, säger han:

– Skönt att vara i Uppsala igen! I Stockholm vet man knappt vad en professor är för slags djur. Här blir man minsann ärad ...

– Å, gnäll inte, din skojare! Vad är en professor här i stan, där det går tretton på dussinet?

– Nej, jag försöker bara skalkas. Guvet, om vi academici i exilen någonsin blir uppsalaprofeternas jämlikar i deras egna ögon. När jag mötte Gubben i dag, kallade han mig för doktorn!

Torbern skrattade.

– Nej, PJ, han lär aldrig förlåta dig och dina kolleger att ni stampat fram en fakultet i huvudstaden!

- Nej, jag vet. Wargentin skvallrade att Bäck hade skvallrat att Linnæus tänkte avgå när han fick höra att jag fått den nya stolen i Stockholm. "En himmel förmår inte bära två solar", skall han ha sagt i sin vrede.

- Undskyld, sa den unge dansken, ni kallar honom Linnæus - men han är ju numera adlad och heter von Linné!

- Förvisso, min vän, svarade Bergius, vi måste lära oss den nymodigheten. Det är bara det att han själv har adlat sitt gamla namn för flera decennier sen! Så jag tycker han borde ha behållit det. Förresten är han själv inte så noga. Han skrev till mig för någon månad sen om några frön han önskade, och då undertecknade han ännu med Carl Linnæus.

Anders Falck hade slagit sig ner vid bordet, han blandade en av de kortlekar Torbern hade lagt fram.

- På tal om solar, sa han, så har vi ju nyligen fått *två* sådana på den linneanska himlen. Så nog har vi lärdare professorer här än i Stockholm!

Alla begrep vad unge Falcken syftade på; det fordrades bara en svag antydning för att hela det akademiska Uppsala skulle råka i uppror. Så också nu: en lång stund talade alla utom Fabricius i munnen på varann om det oerhörda som skett. Som enda utgift för det allmänna hade den tilltänkta "nationalbelöningen" åt Linné resulterat i nådigt tillstånd att utse sin efterträdare - i sinom tid. Varpå Linné hade valt sin egen son, Carl. Helt nyligen, i mars 1763, hade Carl von Linné den yngre fått sin professorsfullmakt. Låt vara utan tjänst och utan lön, så länge hans fader kunde upprätthålla tjänsten.

- Dauphin blir professor utan att vara doktor, fnös Anders. Ja, han är inte ens kandidat. Det är väl ändå för

djävligt! Än mindre har han disputerat – och jag vågar mitt huvud på att han aldrig kommer att tordas. JP säger att han inte kan formulera den enklaste tes på latin.

Torbern vände sig till dansken.

– Fabricius, ni har kanske svårt att hänga med i våra namnförkortningar? Vi skiljer på PJ och JP för enkelhetens skull – PJ är professor Bergius och JP är alltså amanuensen Falck. Det kan inte fan hålla på och rabbla deras långa förnamn avigt och rätt. – Pardon, ni kanske själv brukar bägge era förnamn?

– Ja, egentligen. Men här i Uppsala kallas jag kun Christian – min kamrat Zoega heter nämligen också Johan Christian.

– Gott! Lite mera punsch?

Torbern Bergman visste inte hur pass stort helgon Linné var för sin unge danske lärjunge, därför sökte han föra in samtalet på något mindre brännbart ämne. Men Fabricius själv var inte hågad att nysta någon annan tråd för han sa:

– Jag förstår inte – på mig gör Linné filius ett mycket kunnigt intryck. Och mer hinner han lära sig under de år hans fader ännu kan sköta professuren. Herr archiatern är ju dock bara femtisex år.

De andra suckade och såg på varann.

– Det är inte i och för sig lille Carl vi talar om, svarade Bergius. Det är principen. Att Gubben vill sätta sitt rykte på spel genom att lämna sin världsberömda professorsstol till en totalt oprövad tjugotvååring, som därtill är hans son. Linnæus kan ju dö i morgon dag!

– Han dör nog inte så snart, suckade Anders och började lägga Postiljonen.

– Vet någon vad Dauphin själv säger om sin upphöjelse? Du, JP, som om inte står så ligger honom närmast i

mullbänkarna!

JP Falck ruskade på huvudet och såg bekymrad ut.

- Inte är han glad, inte. Jag hörde hur någon gratulerade honom till att ha blivit professor och sin store fars efterträdare. Vet ni vad han svarade? Jo: "Min faders efterträdare - puh! Jag hade hellre blivit soldat!"

- Hm, sa värden, jag fruktar att det här varit en björntjänst åt Carl, som kan komma att knäcka honom helt.

- Men, invände JP, det är ändå inte Gubben som utnämnt sin son - det har ju kunglig majestät gjort. Hur ...

- Därför att vår höga överhet numera är den enda i riket som bländas av glansen från Princeps botanicorum, fräste Torbern. Alla andra har börjat genomskåda hans vettlösa självhärlighet.

Han tog ett av hushållerskans bakverk och kastade det i munnen; sekunden därpå hade han spottat i vrån. Tvi!

- Nå, vidtog JP, Princeps botanicorum är han väl ändå alltjämt. Jämlikar har han måhända, men vem överträffar honom i vår tid?

- Nej, visst! Men Linné tror numera att vartenda hugskott han skjuter a priori är genialt. Och han fattar framför allt inte att han är en skral zoologicus, lika väl som en svag medicus.

- Just, instämde Bergius. I allt utom botaniken är han egentligen långt efter sin tid.

- Och fan vet om han inte stått still också i botaniken sen trettitalet, muttrade Anders.

- Somliga var inte ens födda på den tiden, sa hans äldre bror.

- Starkt argument! Men har du inte själv sagt att Svartbäcksgubben knappast läst en ny, utländsk bok på de tio - tolv år du varit hans lärjunge! Nå, då så ...

Bergius lyfte på rockskörten, vände sig om framför brasan och värmdde ändan.

– Nej, han har aldrig gillat vad andra skriver. Jag vet det av egen erfarenhet. Och du med, Torbern! Vad jag hört glunkas, har du inte fått några applåder av Gubben för din prisskrift till Akademien?

Torbern skakade på huvudet och tog också han en kortlek.

– Nej, när Linné fann att Akademien gett mig priset, fick han ett raseriutbrott. Och sen hälsade han inte på mig i månader. Det smärtar mig att säga så, men efter den betan har jag bara förakt till övers för den mannen!

Han kastade korten i bordet så de studsade åt alla håll.

– Men, sa JP, varför skulle han bli vred på dig? Du hade ju inte tagit något pris från honom?

– Det var just det jag gjorde! Torbern vände sig mot JP: Bland de insända bidragen fanns också ett från C.N. Nelin. Vem som helst kan gissa att det är ett anagram för Linné! När nu Akademien inte behagade förstå den lilla vinken, gick vreden ut över stackars oskyldiga mig.

Bergius knackade ur pipan mot hällen och suckade.

– Ja, det är det sorgliga med den begåvade mannen, att han bara erkänner sin egen storhet. "Du skall inga andra gudar hava jämte mig". Jo – om man lägger alla sina rön såsom ett rökoffer för hans fötter! Om man svassar och berömmar och inte säger emot. Då är man den bästa lärjunge han har haft, och då skiner nådens sol!

– Ja, nog är det sällsamt, sa Anders och reste sig för att skaffa sig mera punsch. Gubben avslutar alla sina skrifter med "Soli Deo Gloria", men allt vad andra gör, skall ske till *hans* ära! Det har inte minst bror min fått erfara. Jag fattar inte att du står ut i längden, JP!

Den unge dansken blev allt rödare i ansiktet. Måhända berodde det på att han söp mer än hans ungdom kunde försvara? Nej, hans rodnad hade andra skäl; plötsligt for han upp och skrek:

- Linné talar ofta om den svenska avundsjukan. Å, hur rätt har han inte! Det har jag fått lära mig i afton. Ni, dvärgar, ni når honom inte till fotknölarna någon enda av er, ni kan inte tåla hans storhet, ni, ni - fy fanden! Inbillar ni er att ni blir större av att racka ner på honom, då är ni allt ännu ynkligare än jag trodde!

Han slöt med trotsigt välbehag och såg sig om på de övriga med högburet huvud. Så spottade han framför sig och vände på klacken. De hörde hans snabba steg i farstun och strax slog dörren hårt igen efter honom.

- Amen! mässade PJ och drack i botten. Det är ändå för väl att Gubben har sina älskade utlänningar. Annars ...

- Vi borde kanske ändå ha talat om annat i kväll, inföll JP. Trots allt är Fabricius vår gäst här i Uppsala.

- Felet är mitt! sa Torbern. Jag som värd skulle ha förstått bättre, och jag försökte faktiskt, men dansken tog själv upp tråden på nytt. Så i grund och botten tror jag det här var en nyttig afton för honom. Det är aldrig bra när blivande vetenskapsmän virkar helgonglorior åt sina lärare.

PJ steg fram till bålet och fyllde på.

- Jag måste ha lite mer, sa han. Jag vill utbringa värdens skål. Tillåt en dvärg att spå att vår värd en dag skall räknas som Linnæi överman!

Torbern Bergman grinade illa.

- Om du nöjer dig med att önska mig bättre hälsa, skall jag dricka skålen med dig.

Men JP Falck lät sitt glas stå. Med bekymrad panna stegade han av och an utefter bordet, stannade så under

ljudligt suckande vid bordsänden och började samla ihop de utspridda spelkortet. De övriga i sällskapet följde hans agerande med vaksamma blickar.

- Mår du inte bra? sporde värden.

- Jag mår aldrig bra, stönade JP. Men nu är det inte det som ... Nej, jag tänker på Fabricius. Om han far hem till Danmark och relaterar vårt samtal här i afton ...

- ... så kommer hela Köpenhamn att applådera, avbröt Anders. Du om någon vet hur innerligt trötta alla danska lärde är på Linnæus efter allt gafflande kring expeditionen till Lyckliga Arabien.

- Joo ...! Men de kommer också att säga som Fabricius: svenskarna är sig lika - deras högsta nöje är att hacka ut ögonen på sina egna. Svenskarna behagar knappt läsa allt det beröm som lärde i Paris och Amsterdam öser över Linnæus, men de darrar av iver och förtjusning, så fort de hittar en utlänning som ogillar honom.

- Stopp! Torbern Bergmans arm for ut. Du menar väl aldrig att vi skall svälja allt som Linnæus säger, bara för att vi är svenskar? I så fall vill jag påminna om vad Haller sagt i sin polemik mot Linnæus: vetenskapen är en republik och inte ett kungarike.

- Och allra minst sammanfaller vetenskapens rike med kungariket Sveriges gränser, inföll Bergius.

Nu var det JP:s tur att kasta ifrån sig kortleken med en irriterad åtbörd.

- Herrarna vet inte hur rätt jag tycker ni har, grimaserade han. Vad jag i all enfald försöker säga är detta: skulle inte kritiken vinna i tyngd om den parades med erkännande av Gubbens förtjänster? Men om dem fick dansken inte höra ett knyst i afton.

Torbern Bergman höjde ögonbrynen.

- Jag vill minnas att vi gjorde vederbörlig reverens inför Princeps botanicorum?

Han såg på Bergius och unge Falck som för att åkalla vittnen, och vittnena nickade bifall.

- Bah! utbrast JP. Det var allt en vissnad krans. Och dess motvilliga virande var det jag som framtvang.

Nu var det Bergii tur att stöna. Han satte sig tungt ner, stödde armbågarna på knäna och lutade ansiktet mot händerna.

- Kanhända har du rätt, mumlade han. Felet är kanske att Linnæus står minst lika mycket framför som bakom sitt verk. Han skymmer det. Men gudarna vet hur jag fröjdats över hans friska sinnen! Hans rappa repliker. Hans träffsäkra metaforer. Ingen kan som han måla upp ett landskap med några snabba streck - det doftar och råmar ... Jag avundades honom verkligen hans snille, när jag själv skulle skriva en berättelse om min enkla resa till Svärdsjö: det blev som ett utdrag ur katekesen i jämförelse med hans resebeskrivningar.

- Där sa du det! Torberns arm flög på nytt ut. Jag tror vårt gnällande till dels beror på en stor besvikelse. En ledsnad över att Linnæus, som är en sån överdängare i att beskriva och berätta, inte ägnar sig åt det utan åt allsköns lappri. Alla har vi väl koxat i hans dagbok från lapplandsresan? Men detta vidunderliga material låter han bara ligga, utan att bearbeta och ge ut det. I stället sitter han på Ulriksdal och Drottningholm och gör kataloger över majestäternas snäckor och insekter.

Anders Falck lutade sig bakåt och gapskrattade.

- Skall Gubben ge namn också åt dronningens missfall? Det som hon förvarar i sprit. Anders vände sig till sin bror:

- Nå, är du nöjd nu, eller vill du att vi skall lägga på mera virak?

- Ä, fan! Jag bara ...

- Det är ändå för egendomligt, återtog Anders. Du, JP, som har starkare skäl än någon av oss andra att be Gubben kyssa dig i röven, du försvarar honom med näbbar och klor!

JP gitte inte svara. Vad skulle han svara? Han begrep inte själv varför han inte tålde att andra lade Linnæus under luppen. Själv kunde han minsann tänka ett och annat i sina ensamma stunder ... Han fortfor att tiga och sträckte sig i stället efter mera punsch. Skada att punschen inte var varm, då bleve man snabbare berusad - han kände sig i behov av ett rus denna afton.

- Jag tror jag förstår JP, sa Torbern stilla. När jag själv formulerade min första kritiska tanke inför Linnæus, kände jag det som om jag just hade begått synden mot Den helige Ande. Men, skall vi inte byta till något muntrare samtalsämne?

- Jo, tack, svarade Anders. Och så undrar jag varför kortlekarna ligger här fåfängt?

- Bara jag slipper spela trisett, sa JP gällt. Det har jag för länge sen spelat mig trött på med fru Linnæa!

- Hör, hör! utbrast Torbern. Nu är ni andra så goda och håller inne med era meningar om Sara Lisa, annars råkar vi strax i gräl om henne också.

II

1

Det är vår. Det är maj. Det är lövsprickningstid. Det är gryning.

På sin kammare vaknar Linnæus. Ett par morgonpigga kajor har väckt honom, en smula tidigare än vanligt men inte mycket. Han vill gärna att han blir väckt till en ny dag av naturen själv. Därför har han fönstren öppna innanför träluckorna, så att morgonens alla ljud lättare skall kunna tränga in. Så tidigt han kan för kölden lämnar han sitt fönster öppet. Också i år stämde de gamla märkena: så snart stenskvättan kommit vek vinterköllden för ljum vår – och han kunde låta sitt fönster stå öppnat.

Fönsterluckorna vill han likväl ha slutna. Rå och fuktig är natten här i Svartbäcken; det är inte gott för hälsan att låta den rida in som den behagar. Sara Lisa tycker dock att det ännu är för kallt att alls ha några fönster obommade. Därför sover Carl von Linné numera ensam. Och så har han gjort sen han höll sin hustru vaken med syrsorna. Han tycker så mycket om syrsors sirrande, alltså fångade han några och gömde på sängkammaren. Sara Lisa letade argt och förgäves – när hon begrep hur allt hängde ihop, flyttade hon.

Han skrattar lågt vid minnet medan han kliver ur sängen för att skjuta upp luckorna. Kajorna blir en smula skrämda och flyger ett stycke från takfoten men vänder strax åter. Linné flyttar på blomkrukorna och lutar sig ut över smygen. Luften är redan full av fåglaröster och frummande vingar. Men för var dag blir de fåglar nu färre som har tid att sjunga: i bo efter bo kläcks ungarna och ger föräldrarna bråda dagar. Han koxar upp i linden. Ett starpar bor där uppe. Han vet att där finns ungar i boet nu, han vet också sen när: en morgon hade starfars belåtna spinnande upphört och ... Nej, men se! Är det inte hans artiga härmsångare! Stolt är han att den gulbruna storsångaren behagar häcka i hans trädgård. Han vet var boet finns, inne i bortersta benvedsbusken mot Tofvegatan; där ligger det fem rosenröda ägg med svarta fläckar och punkter. Eller låg; måhända ligger där fem glupska ungar i stället denna morgon. Härmsångaren verkade ha bråttom ... Nej, nu hör han dess "dideroi'd"!

- Go morron! säger han till nötväckan, som ränner runt lindstammen med huvudet neråt och kastar en avig blick tillbaka. Också hon gästar i hans lind, ruvar ännu; maken besvärar sig inte med slikt. Linné söker härma nötväckans lockläte. "Tjött, tjött!" flöjtar han, och nötväckan far runt och tittar förvånat. Härmaren i fönstret skrattar med den tandlösa munnen på vid gavel. Han skälls alltid för omusikalisk och påstås sjunga som en kråka. Sådant tar han med ro, så länge han kan fröjdas åt fåglarnas sång. Förresten tycker han inte att kråkan har något att skämmas över. Hennes sång är varierad och uttrycksfull för den som har öra att höra med.

Han känner sig pissträngd. Men hellre än att nyttja pottan vill han gå ut. Byxorna låter han vara, han endast

kränger den korta nattrocken över nattskjortan och sticker de bara fötterna i tofflorna. Kammardörren gnäller en smula. Men ingen annan tycks vara vaken; klockan är heller inte tre slagen. Han tassar genom barnens kammare, tvärs över nedre salen och ut genom förstugan.

Medan han låter sitt vatten mot staketspjälorna kisar han in i trädgården. Hans stolthet! Hortus upsaliensis, en av Europas mest berömda trädgårdar, kanske den ryktbaraste. En lätt dimma dröjer ännu över dammarna framför orangeriet. Jo, Svartbäcken är ett rått och osunt ställe. Hade han själv fått välja, skulle han ha lagt sin trädgård annorstädes. Men Rudbecken hade valt platsen före honom. Det var, för all del, inte mycket bevänt med akademiträdgården i Uppsala, när han, Linnæus, fick hand om den. Eld och brand och gammalmanströgo hade härjat den. Men nu! Nu stod trädgården i sitt flor. Och prefekthuset: i det gamla och brandhärjade husets ställe hade han låtit bygga nytt, skönt och rymligt.

Han lägger huvudet bakåt och betraktar tvåvåningsbyggnaden; jo, den är grann!

En ärla vippar på sanden framför honom.

– Nej, du lilla ärla, det här är ingen mask för din näbb! kluckar han. Han låter nattskjortan falla och ärlan flyger ett stycke, skrämmd av det fladdrande tyget.

Så där! Nu har djuren hört honom och börjar ropa honom till sig. De får allt vänta ännu ett tag. Först måste han ha ett stycke bröd åt sin knorrande mage.

Med korta steg hasar han in i huset igen. Får se nu, om han kan hitta något ätbart. I handkammaren finner han tunnbröd, det duger gott. Smålandsosten han fått från sin syster? Jo, där står den. Han skär ett flak av den och trycker fast ostflaket mot brödet med tummen. Så ser han

sig om efter något drickbart men hör i samma stund klinkan gå i hustru Sara Lisas kammardörr. Raskt tassar han ut igen, dricka förutan. Man kan aldrig veta med vad för slags humör hon vaknat, och han vill inte ha morgonen fördärvad, denna signade dag.

I sista stund minns han: nycklarna! Han river den tunga knippan från nyckeltavlan innanför dörren.

Å, ett sånt tjatter och fnatter! Papegojan Carolina väsnas mest och biter ilsket i burens stänge för att visa att hon vill ut. Sisådär, varsågod! Carolina flyger rätt till Linnés axel; där börjar hon kelet gnida näbben mot hans kind, medan hans hand kliar henne i den uppburrade nacken.

Med Carolina på axeln går han och vittjar matförrådet. En liten godbit skall djuren få, vart och ett sin, men matar dem gör han inte; det är drängens göra. Gick alla och envar och matade djuren, skulle det inte bli någon ordning på deras mathållning – för att inte tala om deras magar. Detta predikar han ofta för sina barn. Men tyvärr lika ofta för döva öron.

Nu är det apornas tur. De små kapucineraporna klänger längs burens nät och lägger kinderna till för att bli kliade. Jo, också de skall få en smula frihet! Fast först måste de då tjudras vid varann, annars klänger de snart i träden och ger sig av ut i staden. Behagas en brödbit? Å, är den för hård! Nå, så tag då lite smålandsost – godare finns inte i Europa. Aj, Carolina, du har ju redan fått en brödbit, och ändå nyper du mig i örat!

Agutin sitter på baktassarna och kikar. Kaninerna står i givakt och vädrar. Den tama måsen skränsar från sin pinne. Kasuaren och papegojorna söker överrösta måsen, medan påfåglarna stryker så nära sin mänskliga vän de kan,

samtidigt som de hackar efter aporna. Å, det är ett liv och ett kiv om Linnés gunst, om hans brödbitar och havrekorn!

Linné måste sätta sig på huk framför agutin ett slag. Det är ett så artigt djur. När den rör sig ränner det liksom guldkårar över pälsen, det är lika vackert att skåda var gång.

Ännu kan Linné knappast sätta sin fot i djurgården utan att hans hjärta sörjer över tvättbjörnen. Fast det är åratalsen den dog. Men sådant är detta usla livet: högsta fröjd förbyts i djupaste smärta på ett ögonblick. Han skäms en smula över det, men det är sanning: han sörjde inte hälften så mycket när hans lille Johannes gick bort, som när sjubben olyckades ...

Han suckar och reser sig mödosamt. Hans ben är femtisex år och tycker inte om morgnar. Medan han går mot stallet gräver han i nattrockens vänstra ficka. Där skall ligga ännu några små smakbitar, den ena åt kossan Linda, den andra åt August, hans ridhäst. Linda finns här i staden för mjölkens skull, alla de andra korna och hästarna och fåren finns på Hammarby. Där ute är också Pompe och de andra hundarna. Han saknar redan Pompe, fast det bara gått en dag sen de var tillsammans. Han skall ordna så att Pompe kommer åter innan kvällen.

Med Carolina på axeln och de bägge aporna kring fötterna skrider han in i sin helgedom såsom Herren Gud en gång i sitt Eden. Nycklarna kommer flitigt till användning. Stora grinden in till trädgården är låst, grindarna till de olika kvarteren likaså. Annars skulle här strax vara en öde och platt fördärvad lustgård; folk stjälsom skator så fort de kommer åt! Bryter skott, rappar frön, drar upp med rötterna – skövlar. Han vet att han beskylls för illfikenhet och att det klagas över att det är svårt att få

tillträde till trädgården. Men också det tar han med ro. Han har inte samlat och tiggat från snart sagt varje hörn av världen för att få sina växter skingrade och härjade. Vad bryr han sig om alla förnäma fruntimmer som finner behag i att lustvandrade i hans trädgård! Oftast kan de inte skilja en dulcamara från en nässla. Vill de koxa på strunt för ögonfägnadens skull, kan de lufta sina franska stoffer i kungliga trädgården. En sann Floras vän har han aldrig nekat att nyttja trädgården.

Se, Meleagris har slagit ut under natten! Han kastar sig på knä vid rabatten och tar den spröda klockan i sin hand. Damspels-blomma säger somliga. Inte så illa – de purpurviolettera rutorna ger verkligen associationer till ett damspel. Själv kallar han den hellre kungsängslilja. Hela Kungsängen är översållad av dess klockor; han måste dit i dag för att skåda. Höra hur de ringer sommarn in! Med dem är blomstertiden kommen på allvar till den uppländska slätten. Stämmer hans almanacka också i år, är det blott fyra dagar tills asken spränger sina knoppar – och därefter behöver naturen inte längre räddas för blynätterna. Sen blir det ljuvlig sommar.

Fritillaria meleagris! Ett latinskt namn och ett grekiskt. Han har själv fogat samman dem: tärningsbägare och pärlhöns betyder de från begynnelsen. Det förra kom Lobelius på för två hundra år sen, det senare ...? Nej, han kommer inte på det; han har börjat glömma namn ... Nå, sak samma, du blomma. Ännu kisar du bara med halva ögat, men om en kort stund skall solen ha nått så högt att du får mod att öppna din blick helt och hållet. Fruktar du kanske ännu frosten? Å, du är hårdig, du skall nog reda dig!

Han hastar vidare med det vita, glesa håret i vild oordning; det nickar för vart steg. Får se, då skall det inte vara långt kvar för kabblekan; den brukar slå ut dagen efter kungsängsliljan. Han hukar sig ner vid södra dammen; jo, så lär det bli även i år. Men, blåsippan håller redan på att blomma ut! Ack, ja, hur väl vet han det inte – men hur svårt att varje ny vår finna sig i att tiden hastar så vådligt!

Tidens flykt ... Det minner honom om trollsländan; bestämt är det dags för henne i dag eller i morgon. Och visst är hennes tid på jorden kort, men varifrån kan folk ha fått detta att den lever blott en enda dag? Tänk bara på den gulryggade trollsländan: dess utveckling tar ända till tre år. Sen lever den och flyger i två korta månader. Som en fläkt, förvisso. "När vädret däröver går, så är det intet mer ..." Guds skapelseplan är i sanning märklig; en sådan slösare Han har råd att vara!

Hans korta inspektion av frilanden gör honom nöjd – allt artar sig väl. Nu vill han till orangeriet.

I dörren ditin får han några ögonblicks trubbel med aporna som vill följa med in. Skada att behöva binda dem, men han är tvungen.

– Bara en kort stund, tröstar han. Det är för sköra växter därinne för att ni skall få komma med. Och så kan ni sticka er på kaktusarna.

"Sti in!" säger Carolina på småländska och skrockar högfärdigt; bara hon får följa mästaren in i det allra heligaste.

Hit måste Linné var morgon för att se vad som hänt hans senaste skyddsling. I mars fick han en stor samling frön och örter från Caput bonæ spei, tack vare superkargen Braad. Där fanns också frön från det capska silverträdet,

himmelen vare ärad och Braad desslikes, evinnerligen!
Dessa frön har han nu sått och fått att spira och växa.
Hittills har han bara sett silverträdet på avbildningar och
hört det beskrivas som det vackraste i världen. Nå, det kan
han väl inte tro, ändå? Men i Linnés drivhus växer
silverträdet så det knakar; snart skall han själv med egna
ögon få skåda den härlighet man förespeglat honom.

Nog har plantan växt en tum sen i går morse? Nå, inte
lär den blomma under vår svenska sommar, men kanske till
hösten eller vintern. Sydländska träd har den egenheten att
de håller sitt hemlands årstider. Det är som om det i dess
frön låge nerbäddad en klocka, ställd att väcka till
fäderneslandets vår – var än i världen fröet skulle bli
myllat. Så sakteliga kan man sen vänja växten vid våra
årstider. Men ibland inte. *Hæmanthus africanus* är en
hårdnackad en; den har varit i vårt land i femtio år redan,
och ändå blommar den stadigt strax före jul. Och den där
amerikanska rackarn vi har som blommar om natten, bara
därför att den har i sig att det är dag hemma i Amerika just
då!

Han är sta och känner på värmeledningsröret. Jo,
eldningen är redigt skött. Det är annars detta han är mest
orolig för, nu när Löfgren är ensam. Än kan, som sagt är,
nätterna bli kalla. Än är det inte rådligt att låta naturen
själv sköta temperaturen.

Han hör slammer inne från aloekasten. Minsann, Löfgren
är redan vaken!

– Snytt dig, Löfgren! uppmanar Carolina. Linné
gapskrattar; det är hans ogudaktiga döttrar som lärt
papegojan att säga så.

Löfgren har hört skrattet och kommer, harklande och
hummande. På Linnés ”go morron”, brummar han blott till

svar.

– Jaså, det är arkatern, säger han.

Löfgren kan aldrig läras säga "archiatern", men det förlåter Linné honom gärna. För att muntra upp sin stackars arbetstyngde medhjälpare, säger han:

– Tänk, så flitig Löfgren är! Uppe före tuppen rent av.

Av det blir Löfgren dock ingalunda sällare.

– Flitig och flitig, fräser han, vad fanen skall en göra, när det fattas folk till allting och man måste träla och träda dygnet runt! Hanke far, och Broberg stannar borta som han tycker, och det mitt i värsta tiden. Arkatern borde förstå bättre än att lägga allting i händerna på en gammal och trött man.

– Snytt dig, Löfgren, säger gojan på nytt, och har man sett: Löfgren snyter sig, fast han knappast kan ha förstått vad Carolina sagt. Han trycker tummen mot ena näsborren och låter snoren barka åt kaktusarna till; därpå gör han om proceduren med den andra näsborren.

– Så, så, lugnar Linné, Broberg skall ju komma igen endera dagen ...

– Och inte ens ett lass gödsel kan man få hem utan bråk, avbryter den ilskne trädgårdsgesällen. Nog trodde man att det där med gödseln skulle vara ur världen nu, sen arkatern haft så många höga herrar att prata för sig. – Ja, tänka sig att våran hästskit skulle hamna ända uppe hos kungen!

Löfgren blir en aning blidare av denna sin lustighet, men solglinten är kort. På Linnés alla försök att få gesällen på godare humör svarar han med nya jeremiader. Därefter går han tillbaka in i aloekasten. Kvar står Linné med trötta axlar; han har själv hunnits upp av Löfgrens missmod.

Ja, det är då rent förbannat med denna vittberömda akademiträdgård! Den ena gesällen, tysken Hanke, tog avsked vid Vårfrudagstid. Den andre utbildar sig i Holland men har förvisso inte bråttom hem. Får se nu, om Broberg kommer innan månaden är slut, som han sagt. I år skriver vi 1763. Då är det sju år sen Nietzel dödde – och sen dess har jag ingen trädgårdsmästare haft, fast det är så stadgat. Jag har fått vara hortulanus själv; tur att jag åtminstone kunnat lita till min son som demonstrator, fast olönad mesta tiden. Som ersättning för denne felande mästare skulle jag då få en gesäll, först, och sen två. Alltså har jag i dag ingen! Ingen utom Löfgren – och vad är han? En gammal eldvaktare som först fått försöka sig på att vara gesäll och nu också de facto trädgårdsmästare ...

Vad mer? Jo, tolv trädgårdsdrängar skall efter kunglig nåd göra två dussin dagsverken var åt trädgården. Men dessa drängar kommer och går och måste sättas till varenda syssla med många ord och förklaringar; sen blir ändå det mesta oriktigt gjort. Livrädd får man dagligen gå, att de skall ta rara växter för ogräs och tvärtom. Och när väl någon visat färdigheter, far han hux flux åstad till Skåne eller Östergyllen för att bli hortulanus åt någon enfaldig greve!

Så handlar mitt njugga fädernesland. Europas, ja världens mest berömda trädgård skulle ligga för fäfet, om jag icke offrade upp egna krafter och medel för den. När jag fäktar för att få en enda gesäll av konsistorium, får mina kolleger i Holland och Frankrike dussinet utan att nysa.

Det kliar i vårtan på högra kinden; så gör det alltid när han blir upprörd.

Ju mer han tänker på hur illa behandlad han är, desto sintare blir han. Alla är emot honom i hans fädernesland. Bara Bäck kan han lita på. Hur har inte den svenska avunden förföljt honom ända sen han kom hem från Holland som en världsberömd man! Förbjöd man inte tryckning av böcker utomlands, just när hela den lärda världen skriade efter hans böcker? Var det någon annan än Linnæus som tryckte utrikes? Nej; alltså var förbudet enkom riktat mot honom. Örnen skulle vingklippas för att bli som de andra tamgässen. Försökte inte Rosén och de andra hindra honom från att bli professor – medan holländare och fransmän låg på sina kala knän och tiggde honom om att stanna hos dem; bara han gjorde dem till viljes, skulle de skapa professurer enkom för honom.

Löfgren gormade om gödseln. Ja, tänk, är det inte märkligt! Medan hela världen ärar Carl von Linné, måste han utkämpa ett tioårigt krig med en idiot om några fattiga lass gödsel från akademistallet. Nyss har Franska vetenskapsakademien kallat honom till ledamot. Som förste svensk! Den lärda världens mest åtrådda hedersbevisning. Bara fyra andra icke-fransmän åtnjuter i dag en sån ära. Vad kommer det hans eget land vid? Inte mer än att han måste ligga sömnlös och fråga: vad skall det bli av mitt livsverk akademiträdgården, om Löfgren sjuknar?

– Herr Carl, klockan är tolv, försöker Carolina. Hon har tröttnat på att sitta stilla på en man, som bara står och stirrar in i en buske. Men herr Carl hör inte på papegojan Carolina, han är alltjämt nere och gräver i missmodets djupa dy. Ändå måtte gojan ha rört vid andra minnen än de mörka, för Linné rätar med ens på ryggen och säger till den afrikanska busken:

- Är jag inte orättvis nu? Har inte min konung ärat mig med Nordstjernen, fast jag inte är av adel utan kommen från stubbotan rot? Jo, förvisso ...

Han tystnar, men advocatus diaboli har mer att säga:

- Bara med riddartecknet, min käre herr Carl!

Enfaldigaste riksråd hedras med kommendörsbandet. ...

- Nå, vi får heller inte glömma adelskapet förlidet år.

- För all del - men dina avundsmän förhalade saken i fem år eller mer! Tills du måste förödmjuka dig och göra påstötningar. Skrapa med foten som en prästdjäkne för bispen ...

Sant! Och sen fick han gräla med Tilas, den klåparen, om adelsvapnet. In i det sista gjorde Tilas allt för att hämnas och betog honom sötman i den kungliga nåden. Nära var det att han sänt adelsbrevet tillbaka.

Tänk, det var över tjugo år sen han blev professor. Och tjugofem år sen han gav ut Systemet, som gjorde honom berömd världen över. Kungar och universitet i hela Europa hade tävlat om hans tjänster. I stad efter stad hade professorsstolar stått redo för honom: Leyden, Göttingen, Oxford, Madrid ... Ja, kungen av Spanien hade rent av lovat honom baronat, bara han slog sig ner i Madrid. Men han! Han hade blivit sitt illfikna fädernesland trogen. Bara för att bli hundsvotterad och motarbetad - och för att på sin ålders höst bli en enkel knape. Inte baron, inte! Höpken blev greve, han, i fjol - i stället för att bli ställd inför riksrätt på grund av potatiskriget. Så olika lönade den fala lyckan.

Och så då "nationalbelöningen"! Riket skulle äntligen resa ett monument över Fursten i naturens trenne riken. Över den man som mödat sig mer än någon annan i sin samtid och som skrivit fler lärda verk än alla svenskar före

honom tillsammans. Men också där fick han tala i egen sak. Han minns ännu ord för ord vad han skrev till utskottet: "Jag har sökt om flit och arbete hos oss kan göra någon förtjänst. Jag har vunnit denna utmärklade kroppen. Jag har förkortat mina dagar, att allenast några få ligga övriga i dräggen. Men det mest grämer mig är att jag således mördat mina omyndiga barns fader utan att kunna lämna dem droppfritt tak över huvudet..."

Vad blev nu utfallet, vad kom ut av den storstilade tanken? Blev han en förmögen man, som tack för att han avslöjat för sitt lands styresmän sin dyrbara konst att göra pärlor? Jo, pengarna, de få, kom från privat källa! Fäderneslandet självt slapp undan för intet genom att bevilja honom ynnesten att själv utse sin efterträdare.

Nej, han får inte fara vill! Sitt hulda kungapar får han inte lasta för allt detta. Hade majestätet större makt, skulle hans lycka vara gjord ...

Tanken på majestäterna påminner honom om att han måste ner till Drottningholm en vända för att kontrollera somligt; i sommar hoppas han kunna ta itu med sina skrifter om de kungliga naturaliesamlingarna. Resan måste bli av före sommaren; han vill inte avstå en endaste dag av ferien och vara borta från Hammarby. Sommaren är hans bästa skrivotid. Å, han har så många järn i elden; måtte han inte bränna något av dem! Han är – på någon vecka när – färdig med den nya editionen av *Species plantarum*, andra delen. Sen skall han fortsätta med *Genera plantarum*. Därpå är det dags för *Museum Reginæ* – och slutligen ämnar han skriva en ny upplaga av *Species morborum*. Allt utökat och förbättrat. Sannerligen, han har händerna fulla!

Äntligen hör han Carolinas otålighet. Äntligen märker han att det kurrar i hans egen mage. Och han längtar till

sin pipa. Hur kunde han gå ut den här morgonen utan sin älskade pipa! Nu skall han skynda sig in för att dricka thé, ett par, tre tassar, och sen skall han tända sin pipa. Å, det är den sällaste stunden på morgonen!

Redan innanför dörren till orangeriet hör han hur aporna gnyr. Nej, mina arma tokar, kunde jag glömma er så här! Seså, gnäll nu inte längre – jag skall lösa era bojor och bära er i famnen, ända hem! Jo, Carolina, inte hacka efter de näpna aporna, de är också mina vänner.

De övergivna aporna klänger i Linnés nattrock och vill in under hans haka med sina små munkhuvuden. Linné har all möda att skydda dem från Carolinas näbb utan att samtidigt bli kvävd av de tillgivna djuren. Men skrattet har återvänt till hans bruna ögon och han vandrar åter genom sitt Eden, medan han jollrar med sina skyddslingar.

Skall jag till Stockholm, måste jag först skriva till kansler, tänker han, medan han gör sig fri från aporna. Tanken får honom på nytt att bli ond. Behöva be om lov hos kansler – för några sketna dagars bortovaro! Sådan är en lärd mans lott i detta land!

Får se; det är alltså lördag i dag och årets första herbation. Han måste rita samman brevet förrän studenterna kommer, annars hinner kansler inte få brevet i tid. Det är, för all del, ännu ingen tid förlupen. Herbationen börjar inte förrän klockan sju – men den tar å andra sidan hela dagen. Om de nu kan röra sig i de regnsanka markerna kring Uppsala? Allt har sinkats denna vår av det okristliga regnandet.

Han fäster aporna vid deras dagburar: små, täckta hus på höga pålar vid ingången till trädgården. Här kan de ränna upp och ner längs pålarna. Tjudren är långa nog. Aporna gnyr; de vill inte bli lämnade allena så här snart.

Alltjämt med Carolina på axeln skyndar han in, löper trappan upp till sitt arbetsrum och får fram papper och penna. Grev Höpken vet hur illa jag likar den här ordningen, mumlar han; hoppas han kan läsa mellan raderna hur vred jag är, fast orden är mjuka som vax! Hur är det nu: vilka titlar skall Höpken ha numera? Som president för kanslikollegium är han ju avsatt, då duger det inte att skriva som förr – det kan greven ta som gyckel. Att han fick sitta kvar som universitetskansler i alla fall, när nu de förbannade mössorna skulle ha hans huvud på ett fat!

Så! Nu är väl alla titlarna på plats, inklusive Riddare och Commendeur af Kungl Maj:ts Orden. Nu till själva brevet!

”Af Eders Höggrefl. Excellence, min nådigste Cancellor, fördristar jag mig underdånödmjukast anhålla, att på ett par dagar få öfwerresa till stockholm för mine åtskillige angelägenheter...”

Jo, han måste också tala med Salvius om alla kommande tryckningar, men det angår strängt taget inte kansler. Höpken är inte den som misstror Linné! Alltså fortsätter han:

”Winnes Eders Höggrefl. Excellences nådgunstige bifall, ärnar jag resa om fredag äfter slutade lectioner, och wara tillbakas om måndag till Lectionerna, därest jag icke af detta fatale wäglaget på en enda dag blefwo strandsatt, afwachtar nådgunstig resolution och framhårdar med ouphörlig nit

Eders Höggrefl. Excellences
underdånödmjukaste tienare
Carl Linnæus”